

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น (Community Participation and Local Development)

ฉลาด จันทรสมบัติ¹ : เขียน

Chalard Chantarasombat¹ : principle writer

พิมพ์ิกา จันทไทย² : วิจัย

Pimpika Chantachai² : to adjudge

หนังสือเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น เขียนโดย รศ.ดร. ฉลาด จันทรสมบัติ เป็นหนังสือที่ใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอน ในวิชา 05018032 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งเป็นวิชาในระดับการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผู้เขียนได้เรียบเรียงและรวบรวมเนื้อหาจากประสบการณ์สอน การทำวิจัย และการพัฒนากลุ่มองค์กรชุมชน วิสาหกิจ การสร้างชุมชนเข้มแข็งต้นแบบร่วมกับจังหวัดมหาสารคามตามยุทธศาสตร์การพัฒนา จังหวัดแบบบูรณาการในประเด็นยุทธศาสตร์การสร้างเสริมความเข้มแข็ง มีเนื้อหาโดยรวมเกี่ยวกับแนวคิดใหม่ในการพัฒนา ทูทางสังคม ประชาสังคมการวางแผนแบบมีส่วนร่วมและงบประมาณ หลักการพื้นฐานการทำงานแบบมีส่วนร่วม กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม แผนแม่บทชุมชน การเรียนรู้การพัฒนาที่ยั่งยืน และการศึกษาชุมชน เน้นการนำไปใช้และปฏิบัติจริงในชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน

การศึกษานับเป็นรากฐานที่สำคัญประการหนึ่งในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในสังคม เพราะการศึกษาเป็นกระบวนการที่จะช่วยให้คนได้พัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ตลอดชีวิตและสามารถพัฒนาศักยภาพขีดความสามารถด้านต่าง ๆ เพื่อที่จะดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขและประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืนและมั่นคง

สิ่งสำคัญที่เป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาประเทศคือการพัฒนาทางการศึกษา ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญที่สุด ซึ่งการพัฒนาประเทศเป็นหน้าที่ของทุกคนในประเทศที่จะต้องเข้าใจหน้าที่ และ

¹ รองศาสตราจารย์ ดร. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

² นิสิตปริญญาเอก สาขาการบริหารและพัฒนา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Assoc. Prof. Dr., Faculty of Education, Mahasarakham University

² Ph. D. Candidate in Education Administration and Development, Faculty of Education, Mahasarakham University

แสดงบทบาทให้ถูกต้องเหมาะสม กลไกการพัฒนาประเทศมีหลายด้านที่คอยขับเคลื่อนอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา ด้านการเมืองการปกครอง ด้านอุตสาหกรรม ด้านการค้าธุรกิจต่างๆ เป็นต้น

การให้ความสำคัญในด้านการศึกษาถือเป็นความจำเป็นเร่งด่วนสำหรับทุกประเทศ สำหรับในประเทศที่พัฒนาแล้วล้วนแต่เป็นประเทศที่มีประชาชนได้รับการพัฒนาด้านการศึกษาที่ดีมาก่อนแล้วค่อยมุ่งพัฒนาด้านอื่นๆ ต่อไป เหตุนี้เองทำให้ทุกภาคส่วนก็เริ่มมีความตระหนักถึงความสำคัญมากขึ้น และปรากฏภาพความชัดเจนขึ้นเมื่อพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้บัญญัติสาระที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ ผู้ปกครอง องค์กรหน่วยงานต่างๆ ในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา และพัฒนาด้านการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการให้สังคมได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ให้สถานศึกษามีการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองชุมชนต่างๆ ฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ ซึ่งสาระและหลักการดังกล่าวล้วนแล้วแต่มีการระบุในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติทั้งสิ้น

การพัฒนาการศึกษามีความจำเป็นยิ่งที่หลายภาคส่วนต้องมีส่วนร่วมไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานรัฐและชุมชนควรมีบทบาทช่วยเหลือครอบครัวและส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา สนับสนุนให้สถานศึกษาทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักเรียน การประสานหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือนักเรียน ครูและโรงเรียน รวมทั้งร่วมกับโรงเรียนจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและแนวทางจัดกิจกรรม บทบาทของโรงเรียนควรร่วมมือกับชุมชนและสังคมเพื่อพัฒนาครูให้สามารถสนองความต้องการในการเรียนของเด็กและผู้ปกครอง การสร้างสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้มีความปลอดภัยถูกสุขลักษณะความเป็นระเบียบสวยงาม ให้ความรู้และสร้างความไว้วางใจกัน การสรรหาครูและผู้บริหารที่มีคุณภาพให้มีคุณธรรม จริยธรรม และเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตมาบริหารงานโรงเรียน บทบาทของครูใช้วิธีการสอนและวิธีประเมินที่ผ่านการทดสอบและวิจัยมาแล้วว่าได้ผลดีต่อการพัฒนาของผู้เรียน จัดเนื้อหาวิชาที่กว้างลึก เป็นที่สนใจทั้งแทรกข้อคิดทางคุณธรรมจริยธรรมในบทเรียนตามกิจกรรมอย่างมีความเหมาะสม มีบรรยากาศของการเรียนรู้ที่มีความสุข ครูมีความผูกพันระหว่างนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เป็นตัวอย่างในการเรียนรู้ตลอดชีวิตบทบาทของชุมชนและสถานศึกษาที่จะผลักดันให้เกิดจุดเริ่มต้นของการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เข้ามาร่วมดำเนินกิจกรรมตั้งแต่การศึกษาปัญหา การวางแผนดำเนินการ การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา และการประเมินร่วมกัน เพื่อขับเคลื่อนให้กิจกรรมนั้นดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม คือ หลักร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ ร่วมรับผิดชอบความหมายของการมีส่วนร่วม เป็นการกระทำร่วมกันของบุคคลในกระบวนการพัฒนามี 2 ลักษณะ ได้แก่ การมีส่วนร่วมเป็นวิธีการ (Participation

as a mean) เป็นการนำเอาทรัพยากรทาง เศรษฐกิจและสังคมของประชาชนไปสู่เป้าหมาย ของการพัฒนาที่วางไว้ก่อนแล้ว และการมีส่วนร่วม เป็นเป้าหมาย (Participation as a end) คือการมุ่งให้ประชาชนได้มีกิจกรรมร่วมกัน เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความสามัคคี จนทำให้เกิดการพึ่งตนเองได้ในที่สุด

ในบทวิจารณ์หนังสือนี้ผู้วิจารณ์ได้ชี้ให้เห็นถึงประเด็นสำคัญที่พบและที่ได้จากการ ศึกษาหนังสือเล่มนี้ โดยแบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ ประเด็นเนื้อหาโดยรวม องค์ความรู้ที่นำไป ประยุกต์ใช้ ข้อเสนอแนะเชิงวิพากษ์ในมุมมอง การปฏิบัติจริง และบทสรุป

ส่วนที่ 1 ประเด็นเนื้อหาโดยรวมของหนังสือ

ผู้เขียนได้นำเสนอเนื้อหา วิชาการมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นไว้ 9 บท ดังนี้

- บทที่ 1 แนวคิดใหม่ในการพัฒนา
- บทที่ 2 ทูทางสังคม ประชาสังคม
- บทที่ 3 การวางแผนแบบมีส่วนร่วม และงบประมาณ
- บทที่ 4 หลักการพื้นฐานการทำงาน แบบมีส่วนร่วม
- บทที่ 5 กระบวนการวางแผนแบบมี ส่วนร่วม
- บทที่ 6 แผนแม่บทชุมชน
- บทที่ 7 การเรียนรู้สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน
- บทที่ 8 การศึกษาชุมชน
- บทที่ 9 ความสัมพันธ์ระหว่างสถาน

ศึกษากับชุมชน

จากการที่สังคมไทยเปิดกว้างสู่โลกาภิวัตน์และเกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมอย่าง ไร้พรมแดนเข้าสู่สังคมไทย ได้ส่งผลกระทบต่อ ระบบคุณค่าความเชื่อพฤติกรรม การดำรงชีวิต และการปฏิสัมพันธ์ในสังคมไทยให้ปรับเปลี่ยน ไปจากเดิม คนไทยมีค่านิยมและพฤติกรรมที่ เน้นวัตถุนิยมและบริโภคนิยมเพิ่มมากขึ้น ขาด จิตสำนึกสาธารณะให้ความสำคัญส่วนตนมากกว่า ส่วนรวมและการยึดหลักธรรมในการดำรงชีวิต เริ่มเสื่อมถอยลง วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของ ชาตียุคละเลยและไม่มีการถ่ายทอดสู่คนรุ่น ใหม่ ปัญหาในการเชิงคุณภาพการศึกษาและ กระบวนการเรียนรู้ที่ต้องเร่งพัฒนาอย่างเร่ง ค่วนเนื่องจากระบบการศึกษาในปัจจุบันเป็น ระบบคิดแยกส่วนออกจากวิถีชีวิตโดยเอาตำรา หรือวิชาเป็นตัวตั้งซึ่งเป็นความรู้นอกตัว

จากการพัฒนาดังกล่าวข้างต้น ได้ ทำให้ประชาชนชาวไทยทุกระดับในทุกภาค ส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาชน นักวิชาการ ย้อนกลับมาพิจารณาและทบทวน วิถีการดำเนินชีวิตและยุทธศาสตร์การพัฒนา ในช่วงที่ผ่านมา และต้องมีการปรับเปลี่ยนมา เป็นการให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ร่วมกัน การนำเอาความรู้ ประสบการณ์ต่างๆที่ทุกคน มีอยู่มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างองค์ความรู้ใหม่ เพื่อนำไปสู่การทำงานร่วมกัน เพื่อพัฒนาและ แก้ปัญหาสังคมและสามารถพัฒนาไปอย่าง ยั่งยืนได้ จากการศึกษาหนังสือพบว่า ในการ พัฒนานั้นผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดใหม่มา ปรับประยุกต์ใช้ เพื่อสร้างความเข้มแข็งแบบ

ยั่งยืน ประกอบด้วย การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยยึดหลักการ 6 ร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมประเมินผล ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยอาศัยเครื่องมือที่ช่วยในการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม รวมถึงยุทธวิธียุทธศาสตร์ที่ทำให้เกิดพลังของการมีส่วนร่วมและกิจกรรมด้านประชาสังคมในระดับท้องถิ่น

กระบวนการการมีส่วนร่วมนั้นเป็นกระบวนการที่สำคัญสำหรับการพัฒนา ที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน หลักการทำงานแบบมีส่วนร่วม อาศัยหลักการทำงานที่ยึดสมาชิกของกลุ่มเป็นศูนย์กลาง โดยสมาชิกเป็นผู้สร้างผลงานจากประสบการณ์เดิม เพื่อทำให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ใหม่ๆ ซึ่งต้องมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันเองและระหว่างวิทยากรกับสมาชิกกลุ่ม ซึ่งก่อให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความคิด โดยอาศัยการพูด/การเขียน เป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนวิเคราะห์และสังเคราะห์ความคิด การที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมปฏิบัติการในกระบวนการพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้ประชาชนมีคุณภาพที่ดีขึ้น ช่วยให้ประชาชนมีพลังการต่อรองกับกลุ่มประโยชน์อื่นๆ ในสังคมและการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการช่วยเหลือตนเองซึ่งจะนำไป

สู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด

การพัฒนาที่มีส่วนร่วมเริ่มตั้งแต่การกำหนดปัญหา ต่อมาคือกำหนดเป้าประสงค์ของการพัฒนา(Goal) ร่วมกันของทุกภาคทุกระดับ จากนั้นกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละภาคที่เกี่ยวข้องในแต่ละระดับของการพัฒนา สุดท้ายกำหนดกลวิธีแผนงาน/โครงการการพัฒนาในระดับชุมชนและในระดับภาคอื่นๆ เพื่อที่จะให้ทราบได้ว่ามีอะไรเป็นเป้าหมายจะทำอย่างไรให้บรรลุเป้าหมาย ตามด้วยการปฏิบัติตามแผนหรือโครงการ การคิดตามประเมินผลเพื่อให้ทราบผลที่เกิดขึ้นและสุดท้ายการปรับปรุงโครงการที่อาจต้องกระทำต่อไป กระบวนการวางแผนพัฒนาแบบมีส่วนร่วมจะต้องอาศัยเทคนิคการวางแผนแบบมีส่วนร่วม เช่น การประชุมเชิงสร้างสรรค์ (AIC) การสร้างอนาคตร่วม (FSC) เป็นต้น เมื่อเราได้องค์ความรู้ออกมาแล้วนั้น ต่อไปเราจะต้องนำเอาองค์ความรู้ที่ได้มาจัดการความรู้ซึ่งจะนำไปสู่การจัดทำแผนแม่บทชุมชน แผนแม่บทชุมชน คือ วิธีคิดที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ นำไปสู่เป้าหมายร่วมกันของคนในชุมชน บนพื้นฐานความเชื่อว่าคนมีศักยภาพ เมื่อคนมีศักยภาพ รู้จักตนเอง รู้จักทรัพยากร โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ทำให้เกิดความรู้ที่หลากหลายร่วมกัน เกิดการร่วมคิดและกำหนดเป้าหมายการทำงานเดียวกัน เช่น เป้าหมายคือการพึ่งตนเอง การเรียนรู้จะทำให้เกิดองค์ความรู้ การให้ชุมชนได้ศึกษาวิจัยจะทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ในขณะที่เดียวกันก็สร้างความรู้แบบบูรณาการ โดยให้ภาคต่างๆ มาทบทวนความรู้และความรู้ใหม่ร่วมกันจะช่วย

ให้กำหนดเป้าหมายตรงกันได้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต่อไป

นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้อธิบายถึงเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาชุมชน ว่ามีหลักการอย่างไร มีการวางแผนการศึกษาชุมชนอย่างไร มีขั้นตอนการสำรวจปัญหาของชุมชนและประโยชน์ของการศึกษาชุมชน ซึ่งการวิเคราะห์ชุมชน เป็นวิธีการวิเคราะห์เพื่อดูถึงความปลอดภัยที่เกิดขึ้นในช่วงต่างๆ ของชุมชน และศึกษาว่ามีปัจจัยอะไร เป็นตัวกำหนดการเปลี่ยนแปลงและแยกแยะทำความเข้าใจกับปัญหาการพัฒนาที่มีความสลับซับซ้อนและต้องการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยชาวบ้านอีกทั้งยังเป็นการศึกษาถึงปรากฏการณ์ และความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคล ความสัมพันธ์ทางสังคมชนชั้น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในและภายนอกที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ทั้งเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมของชุมชน อีกด้วย

ในบทสุดท้ายผู้เขียนได้นำเสนอถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน พบว่า สถานศึกษากับชุมชนนั้นคงจะแยกออกจากกันเด็ดขาดไม่ได้ เพราะสถานศึกษาเปรียบเสมือนต้นไม้ ชุมชนเปรียบเหมือนพื้นดิน ยิ่งดินมีคุณภาพเพียงใดก็ย่อมทำให้ต้นไม้เติบโตได้เร็วแข็งแรง มีลำต้น กิ่งก้าน ใบ และผลที่ดี มีอายุยืนยาว นอกจากนี้ต้นไม้ยังช่วยยึดดินให้ติดอยู่ด้วยกันไม่ถล่มไปง่ายๆ ส่วนชุมชนเปรียบเหมือนพื้นดินให้ประโยชน์กับต้นไม้ พื้นดินจะดีมีคุณภาพดังที่ได้กล่าวมาแล้วก็เพราะเมื่อต้นไม้

เติบโตมากขึ้น ใบไม้ ดอกไม้ ผลไม้แก่จัดก็จะร่วงหล่นลงพื้นดินมันก็จะกลายเป็นปุ๋ยในดินให้ประโยชน์กับต้นไม้ต่อไปอีกเช่นกัน ฉะนั้นต้นไม้และพื้นดินต้องพึ่งพาอาศัยกันฉันใด ชุมชนกับสถานศึกษาก็ต้องพึ่งพาอาศัยกันฉันนั้น (สุคตัทพสุวรรณ.2545 : 23) ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานับเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนกลไกการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง

การบริหารโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนทำได้โดยร่วมมือกับชุมชน กำหนดเป้าหมายในการจัดการศึกษาของโรงเรียนเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน ออกแบบและวางแผนดำเนินการ จัดการเรียนการสอนและใช้แหล่งการเรียนรู้จากทุกส่วนของชุมชน การจัดโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนนี้ เป็นการสะท้อนลักษณะการดำรงชีวิตของชุมชนให้เป็นบทเรียนของนักเรียน และขณะเดียวกันเป็นการจัดโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของบุคคลในชุมชน ด้วยแนวคิดดังกล่าว โรงเรียนต้องศึกษาบริบทของชุมชนว่า มีสภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร มีกลุ่มประชากรประกอบด้วยกลุ่มคนใดบ้าง กลุ่มชนเหล่านั้นมีชาติพันธุ์อย่างไร ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี มีลักษณะอย่างไร ภูมิปัญญาและนวัตกรรมในการแก้ไขปัญหา การประกอบอาชีพ เป็นอย่างไร เป็นต้น การศึกษาบริบทเหล่านี้จะทำให้เราสามารถวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งของชุมชน พร้อมทั้งกำหนดทิศทางการจัดการศึกษาต่อไป คณะครู ผู้บริหารโรงเรียน และชุมชนจะต้องร่วมกันกำหนดทิศทางการ

จัดการศึกษา โดยการกำหนดปรัชญาและเป้าหมายของการจัดการศึกษา พร้อมทั้งกำหนดแผนการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โรงเรียนจะต้องออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอน คณะครูจะออกแบบบทเรียนหลักสูตรการเรียนรู้สำหรับถ่ายทอดให้กับผู้เรียนของตนเอง คณะผู้บริหารจะวางแผนกำหนดกิจกรรมการบริหารโรงเรียนของตนได้เพื่อนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ส่วนที่ 2 องค์ความรู้ที่นำไปประยุกต์ใช้

กระบวนการมีส่วนร่วม นับเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกๆระดับเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิด วิเคราะห์ คัดลั่นใจ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามประเมินผลในกิจกรรม/โครงการของชุมชน เป็นการสร้าง/ปลูกฝังจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของกิจกรรม/โครงการ นั้น

การนำองค์ความรู้ในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาสามารถทำได้ ดังนี้ วิธีการดำเนินการและเป้าหมายของการบริหารและจัดการศึกษาคือต้องยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น ภายใต้งานใจ การมีความรู้ และคุณธรรม การดำเนินการตามยุทธศาสตร์ต่างๆ ต้องอยู่บนพื้นฐานการรู้จักตนเอง การช่วยเหลือตนเอง การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการสร้างเครือข่าย และต้องสอดคล้องภูมิสังคม ได้แก่ สภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน อีกทั้งโรงเรียนต้องเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) พร้อมทั้งสำหรับ

การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ และมีความสุข คุณธรรม จริยธรรมยั่งยืน

การบริหารจัดการสถานศึกษานั้น สถานศึกษาจะต้องจัดโครงสร้างการบริหารยี่ดหลัก การมีส่วนร่วม เน้นการทำงานเป็นทีม โดยจัดให้มีองค์กรคณะบุคคลทำหน้าที่บริหารและจัดการทุนทางสังคมในท้องถิ่น พร้อมทั้งกำหนดผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น มาใช้อย่างเหมาะสม มีการกำหนดหน้าที่ ที่ชัดเจนในการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย คณะบุคคล (ทีม) จำนวน 3 คณะ ได้แก่ คณะผู้บริหาร ในสถานศึกษา (ทีมงาน) ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา รองผู้บริหารสถานศึกษา และ ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา คณะหัวหน้างานในสถานศึกษา (ทีมประสาน) ประกอบด้วย หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ และหัวหน้าระดับของสถานศึกษา และคณะครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษา (ทีมงาน) ประกอบด้วยครูที่ทำหน้าที่สอนในกลุ่มสาระต่างๆ สามารถทำได้ ดังนี้

สถานศึกษามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและชุมชนเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการจัดสภาพและบรรยากาศภายในสถานศึกษา

2. สถานศึกษานำหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนมาประยุกต์ใช้ในการกำหนด วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย แผนปฏิบัติการของสถานศึกษา เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดแนวนโยบาย

และการวางแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา

3. สถานศึกษาจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับผู้ปกครองและชุมชนอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้เกิดความสมานฉันท์ และจิตอาสาสนับสนุนแหล่งความรู้ และสารสนเทศเกี่ยวกับทุนทางสังคมที่มีในชุมชนท้องถิ่น ให้กับบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง

4. สถานศึกษาเปิดโอกาสให้องค์กรหรือหน่วยงานอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรและส่งเสริมการเรียนรู้ในสถานศึกษา

5. สถานศึกษานำคุณลักษณะความมีคุณธรรม นำความรู้มาปรับปรุงวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในหลักสูตรสถานศึกษา

6. จัดทำหน่วยการเรียนรู้ที่เป็นวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปของสาระเพิ่มเติมทุกระดับ

7. บูรณาการวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการกำหนดหน่วยการเรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และแสวงหาแหล่งเรียนรู้นอกสถานศึกษาอย่างเป็นระบบสอดคล้องและเพียงพอต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

8. สนับสนุนให้ครูสร้างหลักสูตรท้องถิ่นที่เป็นของสถานศึกษาโดยเฉพาะ โดยประยุกต์ใช้ประโยชน์องค์ความรู้จากวิทยากร ภูมิปัญญา และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

9. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตและพัฒนาสื่อประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม

ขนบธรรมเนียม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น

10. จัดพื้นที่ภายในให้เกิดประโยชน์ในการเป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม และภูมิปัญญาของท้องถิ่น

11. จัดอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาที่เน้นความสะอาด ร่มรื่น และมีความปลอดภัยที่เอื้อต่อการเรียนรู้

12. มอบหมายให้นักเรียน ครู และบุคลากรในสถานศึกษามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดูแลรักษาอาคารสถานที่และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ภายในสถานศึกษา

13. พัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนภายในสถานศึกษาให้มีความเข้มแข็ง ครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษาเอาใจใส่นักเรียนที่อยู่ในความรับผิดชอบอย่างใกล้ชิด

14. ส่งเสริมและพัฒนาจิตสำนึกด้านคุณธรรมและจริยธรรม ทั้งในและนอกสถานศึกษา

15. สถานศึกษานำบุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ

16. สถานศึกษาจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้สารสนเทศ ในสถานศึกษาเพื่อให้บริการแก่ผู้สนใจ ชุมชน และหน่วยงานอื่น

17. สถานศึกษามีการขยายผลและเผยแพร่ สารสนเทศ ผ่านนักเรียนสู่บุคคลในครอบครัวและชุมชน โดยมีบ้าน วัด และโรงเรียน เป็นแกน ในการดำเนินงานร่วมกัน

18. สถานศึกษาจัดกิจกรรมยกย่องเชิดชู ครู นักเรียน ผู้ปกครองที่ดำรงชีวิตเป็น

แบบอย่างที่ดีตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

19. สถานศึกษามีการจัดทำเอกสาร เว็บไซต์ ซีดี วีซีดี เพื่อเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ การดำเนินการของสถานศึกษาให้ชุมชนและ หน่วยงานอื่นได้ทราบอย่างสม่ำเสมอ

สิ่งที่จะทำให้ประสบผลสำเร็จและเป็น ปัจจัยที่สนับสนุนความสำเร็จของการมีส่วนร่วม ของชุมชนเพื่อพัฒนาสถานศึกษานั้น มีผู้ เกี่ยวข้องหลายฝ่ายและจะต้องดำเนินการดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียน ในสถานศึกษาต้องมีความตระหนักและเห็นความ สำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนมาใช้ในการ บริหารและสามารถนำแนวคิดปรับประยุกต์ ใช้ได้กับการจัดการศึกษาในสถานศึกษาได้

2. ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความรู้ ความสามารถในการบริหารและจัดการบริหารสถาน ศึกษา ปรับโครงสร้างการบริหารให้สอดคล้องกับ การนำหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนมาใช้ โดยมุ่ง ประโยชน์สูงสุดที่นักเรียน และให้ความสำคัญกับ ชุมชน โดยกำหนดให้มีบุคลากรที่รับผิดชอบโดยตรง

3. ผู้บริหาร และครูในสถานศึกษาต้อง มีคุณธรรม จริยธรรม ประพฤติตนเป็น แบบ อย่างที่ดีให้กับนักเรียนและสังคม

4. ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม โดยเปิด โอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มแรก คือ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับผิดชอบในการดำเนินการ

5. การดำเนินงานตามโครงการ/กิจกรรม ต่างๆ ในสถานศึกษาต้องมีการวางแผนที่ดี มี ลำดับขั้นตอนในการดำเนินงาน และต้องมีการ พัฒนาการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

6. โครงการการ/กิจกรรมที่ดำเนินการ ต้องมีสอดคล้องกับสภาพทางภูมิศาสตร์ และ วิถีชีวิตของคนในชุมชน

7. สถานศึกษาต้องมีการการนิเทศ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผล โดยสร้าง ความตระหนักให้เห็นคุณค่าของการนิเทศเพื่อ การพัฒนาอย่างเป็นระบบ มีการนิเทศภายใน ที่เป็นการนิเทศแบบกัลยาณมิตร มีการติดตาม และประเมินความเหมาะสมของกระบวนการ ขั้น ตอน และกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดย บุคลากรทุนทางสังคมที่เอื้อต่อคุณภาพสถาน ศึกษา มีการนำปัญหาและอุปสรรคที่ได้มาเป็น ข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนา การดำเนินการ อย่างต่อเนื่อง รวมถึงมีการรายงานผลการดำเนิน การอย่างเป็นระบบ [เรวัต สิงห์เรือง.(2553). [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก: http://singruang.blogspot.com/2010_08_01_archive.htm]

องค์ความรู้ที่ได้รับจากกระบวนการนี้ นอกจากจะสามารถนำไปใช้ในการวางแผนและ จัดทำโครงการที่เป็นส่วนหนึ่งของการบูรณาการ ความรู้ทั้งหมดของรายวิชานี้เกี่ยวกับในเรื่องของ แนวคิดใหม่ในการพัฒนา ทุนทางสังคม ประชา สังคม การนำทุนทางสังคมไปใช้ในการพัฒนา แบบยั่งยืน นำความรู้ในเรื่องการวางแผนแบบ มีส่วนร่วมและงบประมาณ สามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้ สามารถปรับปรุงจัดทำแผน แม่บทในชุมชนได้ หลักการพื้นฐานการทำงาน แบบมีส่วนร่วม กระบวนการวางแผนแบบมีส่วน ร่วม แผนแม่บทชุมชน การเรียนรู้สู่การพัฒนา ที่ยั่งยืน และการศึกษาชุมชน เน้นการนำไปใช้ และปฏิบัติจริงในชุมชน กระบวนการทำงานกลุ่ม

การทำงานแบบมีส่วนร่วม ในลักษณะการทำงาน เป็นทีมหรือเป็นกลุ่มได้ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ของตนเองและในกลุ่มเพื่อน สามารถไปประยุกต์ ใช้แล้ว ยังสามารถนำไปใช้ในการทำงานทาง ด้านการศึกษาทั้งในส่วนของประเทศ ผู้วิจัย ครูอาจารย์ นักเรียนนักศึกษา เป็นต้น ในส่วน ของประชาชนจะตื่นตัวได้รับการศึกษามากขึ้น สามารถคิดและวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆได้อย่าง ถูกต้อง อีกทั้งประชาชนได้รับการแก้ไขปัญห การจัดสรรทรัพยากรต่างๆมีการกระจายอย่าง ทั่วถึงและเป็นธรรม รวมทั้งข้อมูลข่าวสารที่ ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น ผู้ วิจัยและนักพัฒนาจะได้เรียนรู้จากชุมชน ได้ ประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับชุมชน อัน ก่อให้เกิดความเข้าใจชุมชนได้ดีขึ้น และเกิด แนวคิดในการพัฒนาตนเองอย่างแท้จริง

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะเชิงวิพากษ์ในมุมมอง การปฏิบัติจริง

กล่าวโดยสรุปในภาพรวมของหนังสือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาท้องถิ่น ผู้วิจารณ์ได้ให้ข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในเรื่องงานเขียน

จุดเด่น ของงานเขียนเล่มนี้ สะท้อน ให้เห็นภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่ การพัฒนาที่ยั่งยืน มีการนำแนวคิด หลักการ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง มาใช้อ้างอิงอย่างครบถ้วน

ครอบคลุม ในทุกประเด็น มีการสรุปแนวคิดไว้ ในแต่ละตอนของบทวิเคราะห์ชัดเจน มีการใช้ภาษาที่ อ่านเข้าใจง่าย

จุดด้อย ของงานเขียน ในการนำเสนอ บางบทเนื้อหามีความใกล้เคียงกันบางเรื่องก็นำ มาอธิบายซ้ำสำหรับการพิมพ์ยังมีส่วนที่พิมพ์ผิด เช่น ในหน้าคำนำคำที่พิมพ์ผิด คือ คณะศึกษาศาสตร์ ในส่วนของแบบฝึกหัดท้ายบทที่ให้ทำแบบ ฝึกหัด ในเรื่องของแบบฝึกหัดท้ายบทที่มีการ สรุปแนวคิดที่สำคัญออกมาเป็น Mind mapping นั้น ผู้เขียนไม่ควรที่จะสร้าง Mind mapping นำ ควรที่จะให้ผู้เรียนทำ Mind mapping เพื่อ สรุปความคิดเองซึ่ง Mind mapping ที่ทำออกมาจะไม่เหมือนกันแต่จะมีแนวคิดที่เหมือนกัน

ประเวศ วะสี (2544) ได้ให้ความหมาย ของชุมชนว่า ความหมายของชุมชนอาจหมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งเท่าใดก็ได้มีวัตถุประสงค์ ร่วมกัน มีการติดต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน ในการปกครอง มีการจัดการเพื่อให้เกิดความ สำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน

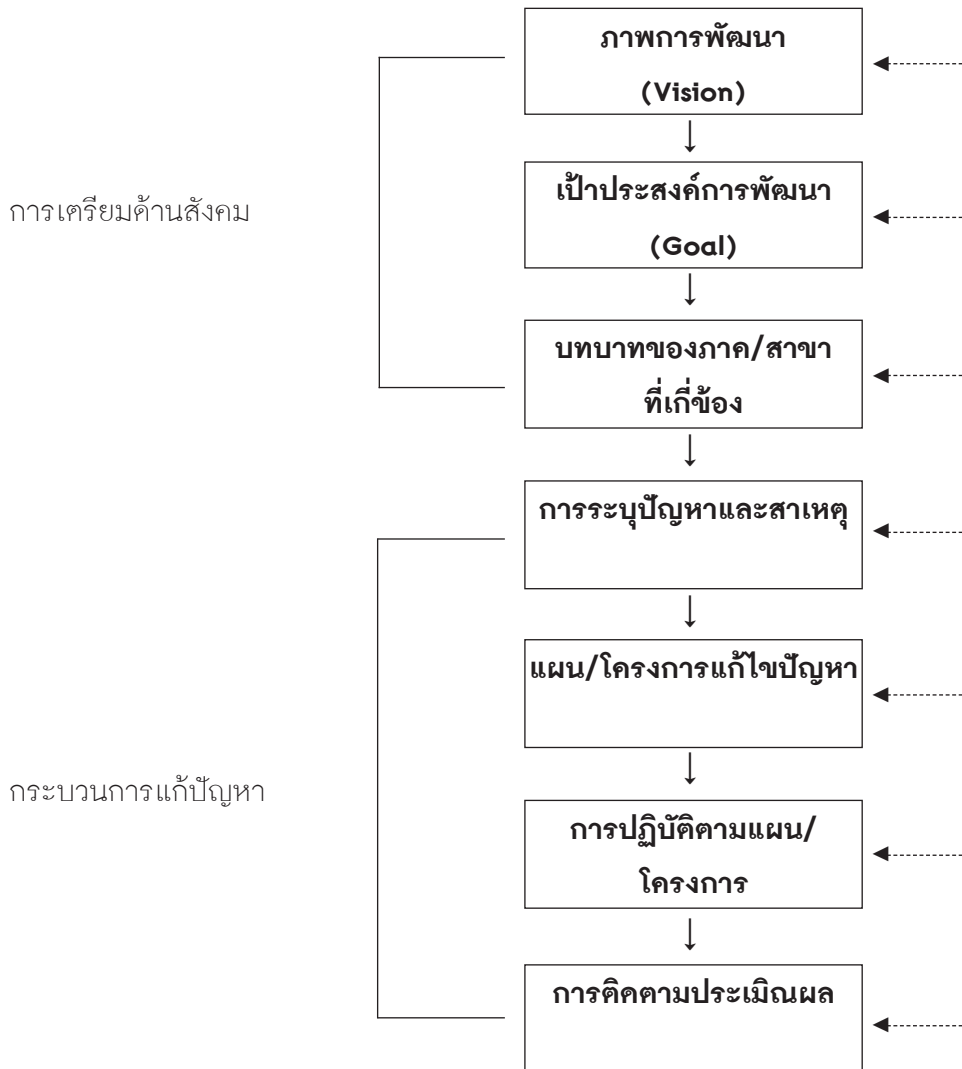
วิทยากร เชียงมูล (2540) ได้กล่าวว่า ชุมชนเปรียบเสมือนรากฐานที่สำคัญของสังคม เมื่อรากฐานผุกร่อนก็อาจเป็นสาเหตุให้สังคม ล่มสลายไปในที่สุด ดังนั้นการที่จะสร้างความ เข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชนได้นั้น จำเป็นอย่าง ยิ่งที่จะต้องทำให้ชุมชนนั้นสร้างความสัมพันธ์ กับผู้อื่น ทั้งภายในและภายนอกชุมชนเพราะ ชุมชนเกิดขึ้นได้จากการรวมตัวของบุคคลซึ่ง ไม่สามารถอยู่คนเดียวได้ตลอดไปจำเป็นต้อง พึ่งพา อาศัยกัน

การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นเรื่อง

ที่ดี เพราะคนในพื้นที่จะรู้สึกว่าเป็นปัญหาที่ประสบ
นั้นสามารถแก้ไขได้ ทุกฝ่ายในท้องถิ่นเข้ามามี
ส่วนร่วมในการดำเนินงานในลักษณะที่เป็นการ
ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบ
ร่วมตรวจสอบ ร่วมประเมินและรวมพัฒนา จาก
ประสบการณ์ของคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่ง ซึ่ง
ชาวบ้านได้พบวิธีการแก้ปัญหาเพื่อหาทางออก
ในการพึ่งตนเอง โดยไม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือ
เหลือจากสังคมภายนอกชุมชน กระบวนการ

เรียนรู้ในชุมชนทำให้สมาชิกของชุมชนมีการ
ตอบสนองต่อปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น มีการปรับ
ตัวให้เข้ากับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม
และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้น
เราจึงควรที่จะพัฒนาองค์ความรู้ของการมีส่วน
ร่วมของชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน
ดังให้สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า คนมีความสุข
ชุมชนเข้มแข็ง สังคม สันติ สิ่งแวดล้อมยั่งยืน

ภาพแสดง กรอบแนวคิดระบบการพัฒนาร่วมกัน (ฉลาด จันทรมบัติ ,2553)

หลักการและกระบวนการขั้นตอนของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (ฉลาด จันทรสมบัติ ,2553)

การพัฒนาจะประสบความสำเร็จได้ ต้องพัฒนาการมีส่วนร่วมของคน การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมมีขั้นตอนที่สำคัญที่สุดคือการเตรียมด้านสังคมที่เริ่มด้วยแนวคิดในการเตรียมความพร้อมของผู้เกี่ยวข้องในทุกๆภาคเพื่อให้ทุกฝ่ายเข้าใจและเต็มใจร่วมมือร่วมใจทำงานในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา ซึ่งการเตรียมการด้านสังคม เพื่อการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมจะเกี่ยวข้องทั้งระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชนซึ่งแต่ละฝ่ายมีบทบาทหน้าที่ที่พึงปฏิบัติ ดังนี้ ภาครัฐหรือข้าราชการพึงรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมและกลวิธีกระบวนการที่ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เชื่อมโยงแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตเข้ากับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ ข้าราชการทุกกระทรวงต้องร่วมมือประสานงานกันเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ฯลฯ ภาคเอกชน มีหน้าที่ ช่วยจัดหาทรัพยากรให้กับชุมชน ให้การศึกษาอบรมด้านความรู้วิชาการและประสานงานกับภาครัฐ ภาคประชาชนต้องรู้และเข้าใจการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมและกลวิธีกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตจนสามารถปฏิบัติในชุมชนของตนเองได้ ถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาชุมชนไปสู่ชุมชนอื่น ระดมทรัพยากรในท้องถิ่นของตนมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ฯลฯ ขั้นตอนต่อไปคือกระบวนการแก้ปัญหา ซึ่งได้แก่ การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มระบุปัญหา โครงการ วางแผน

โครงการพัฒนา ดำเนินโครงการ การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลที่เกิดจากโครงการพัฒนาและการมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการพัฒนา

สำหรับในด้านการศึกษาได้เปิดโอกาสให้ประชาชน ชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียน จะเห็นได้จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่ได้สรุปในประเด็นเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาจะต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน เน้นทั้งตัวบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรอื่นๆ เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน มีการระดมทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา สถาบันการศึกษามีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุน ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย นับตั้งแต่การแสดงความคิดเห็น การวางแผน การดำเนินการและการแก้ไขปัญหา ตลอดจนการควบคุมกำกับ ติดตามและประเมินผล เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถทำได้ทั้งทางตรง คือ ร่วมเป็นคณะทำงานและทางอ้อมร่วมวางแผนนโยบาย การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการจัดการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการได้เสนอแนวทางการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้ (อนสาร บัลลังก์ปัทมา.(2551). (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก: <http://gotoknow.org/blog/cityedu/200818>)

1. การมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยสถานศึกษาสามารถเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนจัดสร้างหลักสูตรสถาน

ศึกษา และกำกับ ติดตามการใช้หลักสูตรสถานศึกษา

2. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับ ผู้ปกครองและชุมชนเป็นยุทธศาสตร์ที่จำเป็นอย่างยิ่ง ผู้บริหารและบุคลากรในสถานศึกษา ควรระลึกถึง ซึ่งมีหลัก 10 ประการ คือ 1) สร้างความศรัทธาและความเชื่อมั่นต่อชุมชน, 2) ฝึกให้เป็นคนใจกว้างและมีจิตสาธารณะ, 3) ตระหนักในสิ่งที่จำเป็นและขาดแคลน ไม่ วางเฉย ทุกอย่างทำได้หากตั้งใจทำ, 4) ต้อง หมั่นสร้างและปรุงแต่งตนเองให้เป็นบุคคลที่มี เสน่ห์เป็นที่ชื่นชมศรัทธาของชุมชนและเพื่อร่วม งาน, 5) อ่อนน้อมถ่อมตน วางตัวเรียบง่าย อยู่ กับชุมชนและเพื่อนร่วมงานได้ทุกเวลา, 6) หลีก เลี่ยงการโต้แย้งที่ไร้เหตุผล พัฒนาทักษะการ ประนีประนอม, 7) ให้การต้อนรับชุมชนด้วย บรรยากาศมิตรภาพ, 8) พัฒนาเทคนิคการ วิเคราะห์ชุมชนให้ลึกซึ้ง เพื่อสำรวจจุดเด่น จุด ค้อย เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนา, 9) หมั่น แสวงหาแหล่งงบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์ จาก หน่วยงาน บริษัท ห้าง ร้านค้า โดยใช้โครงการ ที่มีประสิทธิภาพ 10) สร้างและพัฒนาค่านิยม การสร้างสัมพันธภาพกับชุมชนอย่าง**สม่ำเสมอ**

3. บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วม จัดการศึกษา มีดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการจัด และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งที่ บ้านและที่สถานศึกษา 2) การกำหนดนโยบาย เป้าหมายการจัดการศึกษาแก่สถานศึกษา, 3) การประชาสัมพันธ์ สนับสนุนกิจกรรมทางการ ศึกษา 4) การเป็นผู้สนับสนุนทรัพยากรและ

บุคลากรในการจัดการศึกษา และ 5) การตรวจ สอบการจัดการศึกษา

4. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษา ควรดำเนินการ ดังนี้ 1) สำรวจความต้องการ การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน 2) การกำหนดมาตรฐานของสถานศึกษา 3) การ วางแผนพัฒนาสถานศึกษาตามวิสัยทัศน์ พันธ กิจ 4) กิจกรรมการปฏิบัติ คือ แนวทางปฏิบัติ ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ 5) การประเมินผล คือ การประเมินแนวทางปฏิบัติ, และ 6) การ สรุปลผลการมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนากระบวนการ ทำงานร่วมกัน

สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชน และชุมชนในการจัดการศึกษา นับเป็นกระบวนการที่สำคัญ ที่จะช่วยพัฒนาการศึกษาให้คอบ สอนองความต้องการของท้องถิ่น หากชุมชนมี ส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากรการศึกษา รวมถึงการเชิญผู้ปกครองที่มีความรู้และมีเวลา ว่างมาเป็นครูพ่อครูแม่ให้ความรู้ด้านวิชาการ ด้านภูมิปัญญากับ บุตรหลาน ย่อมเกิดผลดีทั้ง ต่อโรงเรียนที่ได้บุคลากรเพิ่ม ส่วนผู้ปกครอง ย่อมภาคภูมิใจที่ได้สอนบุตรหลานในโรงเรียน รวมถึงนักเรียนที่จะมีความเคารพและนับถือ ในตัวผู้ปกครองเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นการสร้าง ความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน จะเห็นได้ว่าการมี ส่วนร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกิดขึ้นระหว่าง ชุมชนกับสถาบันการศึกษาย่อมเกิดผลดีแก่ การพัฒนาสังคม เพราะทำให้ทุกฝ่ายไม่ว่าจะ เป็นประชาชน ครู ผู้บริหารรวมทั้งบุคลากรทั้ง ภายในและภายนอกสถาบันการศึกษาได้เข้ามา ผูกสัมพันธ์กันก่อให้เกิดความคิดร่วมกัน เข้าใจ

กัน ได้รับความรู้ที่หลากหลายสามารถพึ่งพาอาศัยกัน แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด และทรัพยากรที่ต่างมีอยู่ต่อกันได้อย่างสมานฉันท์นั้นเป็นความสำคัญแห่งเป้าหมายที่จะนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติ

ส่วนที่ 4 บทสรุป

โดยภาพรวมหนังสือเล่มนี้มีคุณค่าแก่การอ่าน ซึ่งเป็นส่วนช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น เป็นการมองอย่างเป็นองค์รวม ในแต่ละบททำให้ผู้อ่านรู้ว่าแต่ละบทมีแนวคิด หลักการ การปฏิบัติเป็นอย่างไรแล้ว พร้อมทั้งมีการสรุปแนวคิดในแต่ละบทว่าเป็นอย่างไรแล้ว ภาษาที่ใช้เขียนในหนังสือยังเป็นภาษาที่เข้าใจง่ายชัดเจน ไม่เป็นศัพท์ทางวิชาการมากนัก

กลไกการพัฒนาประเทศที่สำคัญ คือ การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของแต่ละท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งการมีส่วนร่วมนั้นเกิดขึ้นระหว่างสองฝ่ายคือทั้งชุมชน และสถานศึกษา เป็นการเอื้อเพื่อกันและกัน กล่าวคือชุมชนและสถานศึกษาจะต้องมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการพัฒนา ซึ่งบทบาทสำหรับสถานศึกษากับชุมชนควรมีการดำเนินการ ดังนี้

1. ชุมชน ประชาชนในชุมชนต้องร่วมเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับบ้าน วัด โรงเรียน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นสถาบันสังคมที่มีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาและเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทหลักในการเพิ่มทุนทางสังคมในชุมชน และ

รวมถึงการรวมพลังของทุกคนในชุมชน ได้แก่ พลังความคิดที่ทุกคนได้ร่วมคิด สร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน เกิดพันธกิจ และร่วมกันดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน การพัฒนาการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ให้เกิดขึ้นกับทุกคนในชุมชน ทำให้เกิดพลังในการจัดการกับกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน สนับสนุนการจัดการองค์ความรู้ในชุมชน สามารถพัฒนาศักยภาพให้กับคนในชุมชนได้

2. สถานศึกษา สถานศึกษาจะต้องเป็นแกนนำให้กับชุมชนในการวิจัยท้องถิ่น เพื่อนำทุนทางสังคม ทุนทางปัญญา ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มีในท้องถิ่นมาต่อยอดเสริมกับการวิจัยที่มีอยู่ในท้องถิ่น การวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและสร้างภูมิคุ้มกันในท้องถิ่น สถานศึกษาร่วมกับชุมชนในการขับเคลื่อนการพัฒนา และเพิ่มทุนทางสังคมให้สอดคล้องกับโอกาส ศักยภาพและความพร้อมของแต่ละพื้นที่ โดยการสร้างความสัมพันธ์ ส่งเสริมการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำในพื้นที่โดยร่วมพัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณภาพ นอกจากนี้โรงเรียนควรสร้างองค์ความรู้สู่ชุมชน โดยทำการวิจัยร่วมกับชุมชน รวมทั้งเป็นแหล่งข้อมูลของชุมชน และที่ปรึกษาทางวิชาการ ตลอดจนสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ชุมชน และสนับสนุนให้ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตนเอง นอกจากนั้นควรสร้างหลักสูตรการเรียนการสอนโดยนำวิถีชีวิตในแต่ละท้องถิ่นเป็นสื่อในการเรียนรู้และพัฒนาบุคลากรที่มีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นต่อไป

ชุมชนต้องร่วมสร้างความเข้มแข็งให้กับบ้าน วัด โรงเรียน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพิ่มทุนทางสังคม สนับสนุนการจัดการองค์ความรู้ การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมคิด ร่วมทำในพื้นที่โดยร่วมพัฒนาคอนในชุมชนให้มีคุณภาพเพื่อเป็นทุนทางมนุษย์ ส่วนบทบาทของโรงเรียนก็ต้องเป็นแหล่งความรู้ สร้างองค์ความรู้สู่ชุมชน ร่วมวิจัยกับชุมชน เป็นที่ปรึกษาหารือทางวิชาการ สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ชุมชน สนับสนุนให้ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตนเอง สร้างหลักสูตรการเรียนการสอนโดยนำวิถีชีวิตในแต่ละท้องถิ่นมาเป็นสื่อการเรียนรู้ หากทุกส่วนให้ความสำคัญซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีความตระหนักร่วมกันก็เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาประเทศที่สมบูรณ์ และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตลอดไป

กล่าวโดยสรุปจากหนังสือนี้สะท้อนให้ผู้อ่านได้มองเห็นภาพของการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นอย่างเป็นองค์รวมและมีความชัดเจน โดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการว่าทำไมต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวคิด แนวทางการพัฒนา การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ไข ทำให้ทราบถึงความต้องการของชุมชน ว่าต้องการอะไร อย่างไร เมื่อไร รวมถึงขั้นตอนกระบวนการในการวางแผนการดำเนินงาน การดำเนินงาน และการประเมินผล ซึ่งเป็นขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมที่ให้ความสำคัญโดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยมีหน่วยงานภาครัฐคอยช่วยเหลือ ให้คำแนะนำหรืออำนวยความสะดวก

สะดวกเท่านั้น ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้เกิดผล ต่อความต้องการของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ทั้งนี้ในการที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงนั้น การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมต้องคำนึงถึง วิธีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม เพราะกลุ่มคนในชุมชน มีความแตกต่างกันใน ลักษณะส่วนบุคคล ลักษณะทางเศรษฐกิจ และการได้รับข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นภาพของการมีส่วนร่วมของชุมชน หากชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม มีบทบาทมากขึ้นจะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ประเทศชาติก็มีการพัฒนา และเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการพัฒนาประเทศเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ในเรื่องนี้เป็นเรื่องที่มีความสำคัญและเป็นเรื่องที่น่าสนใจอีกเรื่องหนึ่ง

เอกสารอ้างอิง

- ฉลาด จัทรสมบัติ. (2553) . **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น. คณะศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.**
- อนสาร บัลลังก์ปัทมา. (2551). **บทบาทประชาชนในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา.** (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก: <http://gotoknow.org/blog/cityedu/200818>.
- ประเวศ วะสี. (2544) . **ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นคน ศักยภาพแห่งความคิดสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.**
- เรวัต สิงห์เรือง.(2553) . (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก: http://singruang.blogspot.com/2010_08_01_archive.htm.
- วิทยากร เชียงกูล. (2540) . **เพื่อศตวรรษที่ 21 วิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสังคมไทย.** กรุงเทพฯ : ที.พี.พี.รีน.
- สุดา ทัพสุวรรณ. (2545, พฤษภาคม-สิงหาคม). "บ้านกับโรงเรียน," **บริหารการศึกษา มศว.** 1(2) 19-26.